

ZMEČKANA ZASTAVA: OPAZKE OB 70. OBLETNICI ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV (IN DRUGIH OBLETNICAH)**

Povzetek. Prispevek poleg t.i. zgodovinskih in faktografskih podatkov vsebuje tudi nekatere osebne komentarje, ki so povezani z avtorjevo diplomatsko oz. kariero na čelu zunanjega ministrstva. Avtor primerja Organizacijo združenih narodov (OZN) z drugimi mednarodnimi organizacijami in ugotavlja, da se je relativno malo prilagodila razmeram po koncu hladne vojne. S tega vidika so zanimive simpatije, ki jih OZN uživa v slovenski (predvsem levo usmerjeni) politični javnosti. V prispevku je omenjen živahen interes jugoslovanskih diplomatov iz Slovenije za položaje v sistemu OZN, podrobneje pa je opisan trenutek, ko je Slovenija postala 176. članica OZN. Avtor opisuje zgradbo in delovanje sistema OZN, predvsem pa slovensko zunanjo politiko po padcu Berlinskega zidu. S tem v zvezi razpravlja o novih izzivih, tudi o begunski krizi in uveljavljanju solidarnosti. Ugotavlja tudi, da se OZN ni najbolj izkazal pri reševanju jugoslovanske krize. Avtor povzema svoj govor na jesenskem zasedanju Generalne skupščine Združenih narodov leta 2006 in svoje pogovore z Banom Ki-moonom leta 2008, ko je Slovenija predsedovala EU. Po avtorjevem mnenju bi OZN potreboval reformo, vendar zaradi interesov peterice stalnih članic Varnostnega sveta OZN zanj ni veliko upanja.

Ključni pojmi: članstvo OZN, II. svetovna vojna, Berlinski zid, Milan Kučan, Boutros Boutros Ghali

* Dr. Dimitrij Rupel, nekdanji zunanji minister, je predavatelj na Evropski pravni fakulteti ter na Fakulteti za državne in Evropske študije.

** Pregledni znanstveni članek.

Uvod

Vabilo kolega Zlatka Šabiča in revije Teorija in praksa v zvezi z začetkom slovenskega članstva v Organizaciji združenih narodov (OZN) me je spodbudilo, da sem pobrskal po lastnem spominu, po svojih in drugih knjigah, člankih in po svetovnem spletu. To brskanje se uteleša v tukajšnjih opazkah, ki govorijo o dogajanju okrog maja 1992, o mojem današnjem pogledu na položaj Slovenije v OZN, predvsem pa na samo organizacijo. Ta pogled se do neke mere sklada s tem, kar je splošno znano: OZN je pomembna, vendar okorna organizacija, kar je povezano z njenimi ustanovitelji, tj. zmagovalci druge svetovne vojne, ki jim je podrejeno izredno raznoliko in obsežno članstvo. To množico bi lahko primerjali z avditorijem, ki spremlja igro s petimi glavnimi igralci.¹ OZN je v bistvu ekskluziven klub stalnih članic Varnostnega sveta OZN (VS OZN) (Francija, Kitajska, Rusija, Velika Britanija in Združene države Amerike). V tej peterici ni ne afriških ne južno-ameriških držav, niti Nemčije ali Japonske. Poleg stalnih članic vključuje VS OZN še 10 nestalnih članic, katerih mandat traja dve leti. Medtem ko je npr. Evropska unija (EU) sprejela izid in posledice konca hladne vojne, se to pri OZN ni zgodilo.

Člani peterice se lahko izsiljujejo in blokirajo drug drugega. Kadar se med seboj ne blokirajo, lahko rešijo marsikateri mednarodni zaplet ali spor. V okviru OZN je mogoče doživeti poraze najbolj plemenitih projektov, vendar bi bili mednarodni, tj. meddržavni odnosi brez njegovega obstoja še bolj napeti in nevarni. Medsebojna blokada v VS OZN je botrovala nesposobnosti te organizacije, da bi reševala vprašanje leta 1947 ustanovljenega Svobodnega tržaškega ozemlja. Značilen je primer jugoslovanske krize, ki je morda svoj vrhunec dosegel ravno na tleh nekdanje jugoslovanske republike Bosne in Hercegovine (v mislih imam tragedijo v Srebrenici), v kateri se je OZN v vlogi institucije, ki naj bi skrbela za mednarodni mir in varnost, preprosto osramotil. Po fiasku "modrih čelad" so vprašanje miru v pretežnem delu nekdanje Jugoslavije prek Daytonskega sporazuma dokončno bolj ali manj rešili Američani. V zvezi z razreševanjem konfliktov, ki so se začeli po razpadu Jugoslavije, pa je OZN kot celota prav na koncu, leta 2010, vendarle opravil omembe vredno delo, ko je njen poglavitni organ, Meddržavno sodišče pravice, izdalo mnenje, da enostranska razglasitev neodvisnosti Kosova ni pomenila kršitve mednarodnega prava.²

¹ Članstvo v OZN je sicer mogoče oceniti za dokaj pestro, saj v njem delujejo tudi *de facto* nepopolne, nastajajoče, propadajoče in sporne, t. i. "malopridne" države.

² "Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo", Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, p. 403. Dostopno prek <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf> (16. 3. 2016).

Povedano drugače, če želimo OZN dobro, moramo na to organizacijo pogledati s kritičnimi očmi. V letu 2015 je OZN doživel svojo 70. obletnico; leto 2017 pa bo leto, ko bo Slovenija, za katero je zgodnje članstvo v OZN eden izmed zgodovinskih mejnikov, beležila 25. obletnico svojega članstva v njem. Ne v enem ne v drugem primeru to ni več obdobje "adolescence", zato so takšne refleksije izjemnega pomena za proučevanje OZN, njegovega globalnega okolja, kot tudi (regionalnega) okolja, v katerem delujejo njegove države članice: v primeru Slovenije seveda okolja, ki ga predstavlja Evropa. In prav to je osrednji namen tega prispevka, v katerem skozi svoje neposredne izkušnje delim videnje OZN ter Slovenije kot del zgodbe te organizacije, v luči različnih obletnic, ki ponujajo priložnost, da se ne samo ozremo nazaj, temveč tudi ponudimo prostor za razpravo, kje se kot država in del mednarodne skupnosti vidimo v prihodnje. V članku tako najprej podam kratko refleksijo na razvoj OZN pred članstvom Slovenije. Sledi opis prizadevanj za članstvo ter izkušnje z delovanjem OZN, predvsem skozi oči zunanjega ministra tistega časa. Zatam na primeru begunske krize opozorim ne le na to, da begunstvo ni samo evropski fenomen, ampak da je prav begunska kriza dober pokazatelj dometa OZN pri reševanju globalnih vprašanj in v tem kontekstu odgovornosti, ki jo regije imajo v procesu iskanja ustreznih odgovorov. Članek zaključim z nekaterimi sklepnimi misli.

Kratek pogled na obdobje pred letom 1992

Po drugi svetovni vojni je bila prva prednostna naloga jugoslovanske diplomacije povezana s sodelovanjem v Informbiroju, po letu 1948 pa s članstvom v OZN, kjer se je ob očitkih o nezvestobi svetovnemu komunističnemu gibanju in v razmerah hladne vojne – postopno – oblikovala nova zunanja politika. Glede na to, da je bila Titova Jugoslavija v očeh bratskih komunističnih držav, predvsem pa v Stalinovih očeh negotova in nedokončana zgodba, je bilo marsikaj odvisno prav od diplomacije. Ta je pri svojih glavnih predstavnikih – v okviru možnosti, ki so jih ponujale tedanja komunistična oblast in različne obveščevalne službe – ohranila nekaj blišča in uglednosti. Čeprav je njegova slava do današnjih dni precej obledela, je to mogoče reči celo za Edvarda Kardelja, ki je bil jugoslovanski zunanji minister v času spora z Informbirojem in med tržaško krizo (1948–1953). Junija 1950 je npr. Alešu Beblerju, ki je bil veleposlanik pri OZN, naročil, naj se ne opredeli niti proti ZDA niti za Sovjetsko zvezo, ampak naj "zavzame stališče med tema elementoma, ne pa proti enemu ali drugemu" (Rupel, 2011: 406). Ne glede na druge dosežke je bil Kardelj poleg Tita gotovo najpomembnejša državna osebnost, položaj zunanjega ministra pa je bil morda celo vrhunec njegove kariere. Kaže dodati, da je leta 1956 v ameriški reviji "Foreign Affairs" objavil tudi članek o (zunanje)političnem napredku v Jugoslaviji (Kardelj, 1956).

Med veleposlaniki iz Slovenije, ki so službovali na sedežu OZN v New Yorku, kljub dejstvu, da so, z izjemo Ignaca Goloba, na veleposlaniška mesta v tej državi prišli iz visokih položajev v vojski, iz Titovega ali Kardeljevega kabineta, bomo poleg Aleša Beblerja našli imena kot so Joža Brilej, Ignac Golob, Joža Vilfan in Anton Vratuša. OZN je bila organizacija, pomembna predvsem za socialistični svet – najprej za Jugoslavijo, nato za gibanje neuvrščenih. Predvsem pa je bila povezana z drugo svetovno vojno in z njenimi zmagovalci, med katere je bilo mogoče šteti tudi Jugoslavijo in seveda komunistični sistem. Slovenski komunisti in njihovi nasledniki so potemtakem smatrali OZN za “bolj našo” oz. “bolj svojo” organizacijo od drugih, navsezadnje pa je po letu 1960 v članstvo vključevala nekdanje kolonialne države, ki so bile – kot Jugoslavija – utemeljene na osvobodilnih gibanjih, predvsem pa so bile – razen Indije – večinoma enopartijske in avtoritarne države. V OZN – in v New Yorku, mnogo bolje kot v Washingtonu – so se dobro počutili tudi samodržci vseh odtenkov. Slovenski mediji so – v skladu z miselnostjo, da je OZN “bolj naša” organizacija od drugih – svoje ameriške dopisnike praviloma pošiljali v New York, ne v Washington, kar je bilo nenavadno, saj so dopisniki sicer delovali v prestolnicah. Morda je pomen, ki se OZN daje v Sloveniji, treba pripisati tudi dejstvu, da je bilo v časih socialistične Jugoslavije med veleposlaniki pri OZN kar pet zgoraj omenjenih Slovencev.³

Po Titovi smrti leta 1980 so v nekdanji Jugoslaviji pešali politična disciplina, gospodarski položaj in mednarodni ugled. Od vseh republik je neodvisno zunanjo politiko prva razglasila Slovenija, sklicujoč se na pravico do samoodločbe (priznane, kot temeljno načelo, celo z Ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije iz leta 1974), na zahodno- in srednjeevropsko kulturo, na Majniško deklaracijo 1989, na plebiscit in na Konferenco o varnosti in sodelovanju v Evropi. To je bil čas slovenske pomladi. Ko je tedanji avstrijski zunanji minister Alois Mock še pred uradnim priznanjem napovedal, da bo njegova država priznavala nove slovenske potne liste, je tedanji predsednik parlamenta France Bučar v prijateljskem krogu šaljivo izjavil, da je za Slovence tako ali tako najbolj pomembno, da pridejo do Celovca. Vendar so ambicije naraščale vsak dan. Po desetdnevni vojni z Jugoslovansko ljudsko armado so se začele uresničevati ena za drugo.

Pred vrati OZN

V začetku leta 1992 smo si na Ministrstvu za zunanje zadeve prizadevali, da bi čim prej dosegli članstvo v OZN. V New York smo poslali diplomatskega

³ Pri tem bi bilo vseeno zanimivo videti, kako je dejansko močan ugled OZN med Slovenci oz. od kod izvira. Zanimivo bi bilo denimo preveriti tezo, da ugled izvira iz dejstva, da so vidni slovenski diplomati v OZN izhajali iz prejšnjega sistema, s čimer se lažje poistovetijo t. i. napredne ali leve stranke.

starega mačka Ignaca Goloba, ki sicer ni imel formalnega diplomatskega statusa, je pa imel veliko diplomatskih prijateljev iz jugoslovanskih časov. Glede na to, da je bila Slovenija v OZN sprejeta 22. maja 1992, medtem ko so države članice EU, Badinterjeva arbitražna komisija⁴ in Nemčija odločitve, ki so botrovale priznanju, sprejele že v decembru 1991, Ruska federacija 14. februarja, ZDA pa 7. aprila 1992, je bila odločitev OZN, da sprejme v članstvo Slovenijo, relativno pozna, ni pa potekala povsem gladko. Po pričakovanju se je slovenskemu članstvu (in seveda članstvu drugih nekdanjih jugoslovanskih republik) v OZN najbolj upirala Srbija. Več težav pri uveljavljanju v mednarodni skupnosti je kljub pozitivnemu mnenju Badinterjeve arbitražne komisije imela Makedonija, ki je bila – recimo z vidika Grčije – nekoč “skrita” v Jugoslaviji, zdaj pa naj bi prehitela vse druge makedonske pokrajine (v Bolgariji, v Grčiji) in postala samostojna država. Kot smo izvedeli pozneje, so imeli težave s priznavanjem tudi v ZDA, saj so želeli z eno potezo urediti vse probleme nekdanje Jugoslavije: tako, da bi poleg srbsko-črnogorske Jugoslavije priznali vse nove države. Zataknilo se je, kot rečeno, pri Makedoniji in pri Grčiji, upravičeni dvomi pa so obstajali tudi pri Bosni in Hercegovini, ki jo je tedanji srbski voditelj Slobodan Milošević napadel neposredno po sprejemu v OZN. Najbolj nas je skrbelo gibanje neuvrščenih, kjer je nekdanja Jugoslavija igrala pomembno vlogo in imela močno podporo. Zato sem aprila in maja 1992 potoval v Egipt in v Indijo, moji kolegi pa so nagovarjali še druge diplomate iz teh držav. V Kairu me je 29. aprila 1992 poleg zunanjega ministra Amra Mousse sprejel tudi predsednik Hosni Mubarak. V vseh pogovorih sem čutil razumevanje za slovensko politiko, rečeno je bilo celo, da je bila Jugoslavija “umetna tvorba”.⁵ V Indiji, kamor je pred mano – zaradi terminskih zapletov – potoval Zoran Thaler, sem bil 18. in 19. maja. Govoril sem s predsednikom vlade Narashimo Raom, ki se je spomnil Drnovška, in državnim ministrom Eduardom Faleirom, ki je vodil posle po odstopu zunanjega ministra. Slovenija je bila prva med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, s katero je Indija navezala diplomatske odnose. Tudi Indijci – podobno kot Egipčani – niso bili navdušeni nad podaljšanjem tristranskega sporazuma “Jugoslavija-Egipt-Indija”. Na Bali, kjer so pred zasedanjem Generalne skupščine OZN (GS OZN) zborovali neuvrščeni, sta šla lobirati Ivo Vajgl in Ignac Golob (Rupel, 1992: 285). Slovenija z vodilnimi neuvrščenimi državami – vsaj v začetku – ni tvegala nobenih diplomatskih nesporazumov, ampak je nadaljevala dobre odnose. Ti odnosi seveda niso mogli ostati enaki, kot so bili v jugoslovanskih časih. Slovenija se je – podobno kot druge nekdanje socialistične države – uvrstila na Zahod, se potegovala za članstvo v zvezi NATO in v EU.

⁴ Imenovana po francoskem pravniku, Robertu Badinterju, ki je komisiji načeloval.

⁵ Kairska srečanja podrobneje opisujem v Rupel (1992: 283).

Kakšno vlogo je pri vstopu Slovenije v OZN igral tedanji generalni sekretar te globalne organizacije, Boutros Boutros-Ghali, mi ni znano. Lahko pa zatrdim, da na londonski konferenci o nekdanji Jugoslaviji (1991), ki jo je vodil, ni kazal pretiranega navdušenja nad težnjami Slovenije po osamosvojitvi. To še bolj velja za Ghalijevega predhodnika, Pereza de Cuellarja.

Sprejem Slovenije v OZN, pri katerem sem bil navzoč v družbi tedanjega predsednika Republike Slovenije Milana Kučana, in seveda Goloba, je kljub vsemu pomenil odlično spričevalo za novo slovensko diplomacijo. Po kratki slovesnosti dviga ne ravno zlikane (lahko mirno priznam – zmečkane) zastave, ki pa so jo, po mojem mnenju in glede na zgodovinski dosežek Slovenije, povsem po nepotrebnem razcefrali domači mediji, sem delegacijo odpeljal na “proslavo” v znano newyorško restavracijo “Tavern on the Green”, vendar se nismo dolgo mudili v New Yorku. Tako kot vsa potovanja v času, ko sem bil zunanji minister, je bilo tudi to ameriško potovanje nekaj čisto drugega kot potovanja v prejšnjem življenju. Bilo je sestavljeno iz bliskovitih obiskov letališč, hotelov, protokolarnih prizorišč in občasno tudi kakšne restavracije.

Takrat in pozneje sem večkrat razmišljal in razpravljal o pomenu OZN. Bilo mi je jasno, da organizacijo vodijo zmagovalci druge svetovne vojne, da nanjo pomembno vplivajo nekdanje kolonije, povečini zbrane v gibanju neuvršenih, na katero so se ob času včlanjevanja Slovenije v OZN zanašale tudi osrednje oblasti v Beogradu. Slovenija je postala 176. članica organizacije, kjer se je število članic od ustanovitve pa do danes tako rekoč početverilo. Padec Berlinskega zidu, propad Sovjetske zveze, navsezadnje pa tudi slovenski, hrvaški in bosanski vstop sredi leta 1992, so seveda napovedovali novo rundo, ki pa je mednarodna skupnost do danes ni odigrala. Namesto zmagovalcev druge svetovne vojne bi OZN morali voditi zmagovalci hladne vojne pod vodstvom Zahoda, vendar to ne uspeva zaradi velikanske množice novih držav, ki imajo do teh zmagovalcev ambivalenten odnos, ne kaže pa zanemariti tudi dejstva, da sta v OZN med najbolj vplivnimi tudi Kitajska in Ruska federacija, katerih interesi niso nujno istovetni z interesi Zahoda. Ta odnos se razodeva tudi v – bolj ali manj zagonetni – izjavi nekdanjega predsednika Kučana, da se je namreč Berlinski zid “podrl na obe strani”.⁶ Na splošno velja, da je padec Berlinskega zidu dokončno škodil socialističnim režimom, ta izjava pa sugerira, da ga po svoje obžalujejo tudi na kapitalističnem Zahodu. Na tem mestu se ne kaže prepustiti spekulacijam, temveč

⁶ 17. maja 1994 je nekdanji predsednik Milan Kučan v španskem dnevniku *El País* objavil članek z naslovom “*La Europa del futuro – El muro se desplomó a ambos lados*” (Evropa prihodnosti: zid se je zrušil na obe strani). 7. junija 1994 pa je Slovenska tiskovna agencija (STA) poročala o predsednikovem predavanju s podobnimi sporočili (“*Evropski integracijski procesi in Slovenija*”) v zagrebški *Evropski hiši*. Kučanovo izjavo, da “se je Berlinski zid podrl na obe strani” lahko osebno potrdim, saj sem jo slišal na lastna ušesa.

le ugotoviti, da je nekdanja "stabilnost" mednarodne skupnosti omogočala demokracijo in razvoj le nekaterim državam. Padec berlinskega zidu je to krivico odpravil, zato je vsakršna "nostalgija" po obdobju hladne vojne neumestna in z vidika razvoja Slovenije kot države tudi škodljiva.

Delovanje (v) OZN

OZN je globalna organizacija 193 držav članic, njen sistem pa vključuje veliko število podružnic, oddelkov, misij, diplomatov, funkcionarjev, direktorjev, uslužbencev. K dvoletnemu proračunu 2014–2015 (5,5 milijard ameriških dolarjev) največ prispevajo ZDA (22%), na drugem in tretjem mestu sledita Japonska (10,8%) in Nemčija (7%), medtem ko je Rusija z 2,4% na 11. mestu. Za mirovne operacije spet največ prispevajo ZDA (28%), sledijo pa Japonska, Francija, Nemčija, Združeno kraljestvo in Kitajska.⁷ Če jih primerjamo s plačami v drugih mednarodnih organizacijah in nacionalnih administracijah (da o bankah ne govorimo), te v OZN niso pretirane. Generalni sekretar zasluži okrog 227.000 dolarjev, podsekretar okrog 190.000, pomočniki generalnega sekretarja pa okrog 170.000 letno.⁸

Čeprav ni vedno redno plačevala članarin in drugih prispevkov, in čeprav se ni odlikovala z množičnim sodelovanjem v vojaških misijah, je Slovenija vsekakor prizadevno delovala v sistemu OZN. V letih 1998 in 1999 je tako delovala kot nestalna članica VS, leta 2006 in 2007 je predsedovala Mednarodni agenciji za jedrsko energijo (*International Atomic Energy Agency* – IAEA) na Dunaju, leta 2007 pa je postala članica Sveta OZN za človekove pravice (*United Nations Human Rights Council*).⁹ Spominjam se negotovosti, ki je leta 2007 – zaradi nepričakovanega tekmovanja treh držav (Slovenija, Bosna in Hercegovina, Belorusija) za dve prosti mesti – spremljala na koncu uspešno slovensko kandidaturo za članstvo v Svetu za človekove pravice. Razprave in ukrepi v tej instituciji so bili seveda – kot še marsikje in marsikdaj v sistemu OZN – pod vplivom afriških, azijskih in latinoameriških držav, ki v OZN tvorijo večino. Niso pa vsi "projekti" Slovenije obrodili sadov. Tako je bila Slovenija leta 1998 med pobudniki ustanovitve skupine držav, ki jih poznamo pod imenom *New Agenda Coalition* in ki so si prizadevale za globalno jedrsko razorožitev. Sodelovanje Slovenije pri tej

⁷ Leta 2013 je GS OZN odobrila proračun za leti 2014 in 2015 v višini 5,53 milijard ameriških dolarjev. Ta osnovni proračun ne vključuje mirovnih operacij, ki trenutno stanejo prek 7 milijard dolarjev letno (Reuters 2013). Za primerjavo: letni proračun Evropske unije znaša 145 milijard evrov, medtem ko nacionalni proračuni vseh 28 članic skupaj znašajo 6.400 milijard.

⁸ Podrobnosti o plačah zaposlenih v OZN dostopne prek http://www.un.org/Depts/OHRM/salaries_allowances/salary.htm (19. 3. 2016).

⁹ Več o svetu dostopno prek <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/pages/hrcindex.aspx> (19. 3. 2016).

pobudi je bilo neskladno z njeno ambicijo po članstvu v zvezi NATO, zato se je Slovenija tej skupini kaj hitro odrekla.¹⁰ Omembe vredna je tudi kandidatura Slovenije za nestalno članstvo v VS OZN (2011), kjer naše možnosti niso bile velike in bi si, z bolj realistično oceno možnosti naših tekmecev, sploh kasnejšega zmagovalca Azerbajdžana, stroške kandidature lahko prihranili. Dogajanje konec leta 2016 bo pokazalo, ali se bodo podobni pomisleki pojavili tudi v zvezi s kandidiranjem Danila Türka za položaj generalnega sekretarja OZN.

V Sloveniji so mnenja, kako naj ravnaajo njeni predstavniki v OZN, ne glede na to, da gre za članico EU in NATO, pogosto deljena oz. odvisna od politične usmeritve vlade. V zadnjem času se je v slovenski politiki razvnela razprava glede podpore Palestini, ki ima na svoji strani veliko zgodovinskih in moralnih argumentov, žal pa ne izpolnjuje klasičnih državotvornih pogojev. Enostranska politična podpora brez soglasja VS OZN in sprememb na terenu ne bi prispevala k udeležanju palestinskega članstva v OZN.

Seveda je dogajanje v OZN, tako v VS predvsem pa na zasedanjih GS zanimivo in vznemirljivo, kar velja tudi za izkušnje pisca teh vrstic. Zagotovo je za marsikaterega udeleženca jesenskih zasedanj GS OZN svojevrstna zanimivost vrstni red nastopov, saj je prvi govornik predsednik oz. predsednica Brazilije – tradicija, ki traja vse tja od leta 1947. Njegov. oz. njen govor je običajno neke vrste uvertura v govor "gostitelja", tj. predsednika ZDA. Države se na različne načine odločajo, kdo jih bo zastopal na zasedanju. Članice EU v New Yorku običajno zastopajo zunanji ministri. Predsedniki vlad – razen v posebnih primerih – navadno nimajo časa za udeležbo na dogodkih kot je jesensko zasedanje GS OZN. Tako je bilo tudi 25. septembra 2006, ko sem GS OZN v imenu Slovenije nagovoril tudi sam. V tem nastopu sem govoril o majhnih državah, ki da lahko izvajajo posebne naloge, ki zahtevajo posebne sposobnosti, kot so prilagodljivost, sočutje in sodelovanje. Pomoč bogatih in močnih držav je sicer bolj učinkovita, vendar pa, kot sem takrat poudaril, večina držav na svetu ni velikih, kar velja tudi za Slovenijo. Male države se morajo za svoj prispevek posebej potruditi, vendar pa njihove možnosti prispevati k ohranjanju mednarodnega miru in varnosti nikakor niso skromne.

Govoril sem tudi o pešanju pomena državne suverenosti. Priznal sem, da je pri "vmešavanju v notranje zadeve" možnost zlorabe realna, in se strinjal, da je potreben sistem nadzora. Poudaril sem, da državne meje niso več izgovor za omalovaževanje ali strpnost do genocida, zločinov proti človeštvu in do drugih kršitev človekovih pravic. Kot eno od tedanjih kriz sem izpostavil trpljenje civilnega prebivalstva v Darfurju. Glede Zahodnega Balkana sem izrazil zavezo Slovenije, da partnerjem v regiji pomaga pri njihovih

¹⁰ Več o tej skupini držav in njeni zgodovini na <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/new-agenda-coalition/>.

prizadevanjih za razširitev odnosov z EU. Pri tem sem omenil tudi Kosovo, ki se je takrat (2006) približalo pomembni stopnji v mirovnem procesu.

Ob spominih na OZN v času, ko sem opravljal službo zunanjega ministra Republike Slovenije, pa ne morem mimo atrakcij, ki so jih predstavljali nastopi absolutističnih voditeljev in samodržcev, običajno predsednikov držav, kot so Angola, Iran, Kuba, Libija, Severna Koreja, Venezuela ali Zimbabve. Scenarij teh nastopov je večinoma predvidljiv. Ti govorci praviloma napadajo Američane, ki – tudi praviloma – med njihovimi nastopi zapustijo dvorano. Nekoč je bilo tako tudi pri nastopih Sovjetske zveze. Značilnost teh govorov je, da delijo svet na dobre in zle države, pri čemer kličejo na boj zoper slednje z vsemi sredstvi. Zanimivost jesenskih zasedanj GS OZN je v tem, da vsaki državi omogočajo izražanje radikalnih in napadalnih stališč; medtem ko država, ki je predmet napadov, napadalcem v času njihovega bivanja in nastopanja v New Yorku nudi vso potrebno varnost in zaščito.

OZN in globalni problemi: vprašanje begunske krize in solidarnosti

Za Slovenijo je bilo članstvo v OZN pomemben mejnik v prizadevanju, da postane ugledna in enakopravna članica mednarodne skupnosti. OZN uživa v Sloveniji veliko simpatij in veliko podporo, kljub temu pa je treba vzdrževati kritično razpravo o pomenu te organizacije v kontekstu slovenske politike oz. nacionalnega interesa, pa tudi v kontekstu dometa, ki ga ima OZN pri razreševanju regionalnih kriz. Izhodišče take razprave, pa naj gre za geopolitične, gospodarske ali diplomatske vidike, sta seveda predpostavka o pripadnosti zahodni civilizaciji in članstvo v EU ter v zvezi NATO. Evropsko zavezništvo je bilo posvečeno spravi med bivšimi sovražniki. Glede na pomen peterice stalnih članic VS lahko rečemo, da je OZN že 70 let organizacija zaveznikov/zmagovalcev druge svetovne vojne, zveza NATO in EU pa sta od leta 1949 oz. 1951 organizaciji tudi tistih držav, ki so se v drugi svetovni vojni bojevale na nasprotnih straneh. Po padcu Berlinskega zidu sta postali organizaciji zaveznikov/zmagovalcev hladne vojne, kar je temelj za prihodnost Evrope in s tem tudi Slovenije, kljub še vedno živim epohalnim poenostavitvam v naši državi, med katere štejem tudi zavezništvo v boju proti okupatorjem v drugi svetovni vojni, pripisano le odporu pod vodstvom slovenskih komunistov.¹¹

Ne glede na ali prav zavoljo potrebe po razpravi o OZN v luči logike in oblik sodelovanja z regionalnimi organizacijami, o čemer nenazadnje govori

¹¹ Na tej točki je mogoče začeti resno razpravo tudi zato, ker v Sloveniji statusa zmagovalcev ali zaveznikov niso priznali vsem protifašističnim političnim skupinam, ampak le komunistom in tistim, ki so podpisali Dolomitsko izjavo. Zato velja še enkrat poudariti, da kar zadeva slovenske probleme z ideološkimi delitvami in spravo, sta EU in NATO, ki med svoje člane vključujeta tako zaveznike kot nasprotnike iz druge svetovne vojne, boljša zgleoda od OZN.

tudi Ustanovna listina OZN v svojem 8. poglavju, se kaže za trenutek ustaviti pri težavah in zadregah zaradi t. i. begunske oz. migrantske krize, saj ta ponuja odlično izhodišče za umeščanje Slovenije v regijo in svet. V zvezi z begunci je formalna vloga OZN bistvena, še posebej če imamo v mislih (zgodovinsko) vlogo Komisarja OZN za begunce (*United Nations High Commissioner for Refugees* – UNHCR),¹² pa čeprav je dejansko angažiranje OZN – zaradi heterogene sestave organizacije, predvsem VS OZN – omejeno.

Televizijska poročila vsak večer objavljajo posnetke nesrečnih ljudi iz Afrike in Azije, ki čakajo na evropskih obalah od Lampeduse in Pireja do Calaisa in na mejnih prehodih balkanskih držav, da jih spustijo proti industrijsko razvitejšim državam. Evropa, tudi Slovenija, se je na ta dogajanja odzvala različno, na začetku vsekakor pozitivno. Slike in poročila o tistih, ki so se odločili za tvegano pot in se uspeli prebiti do Zahodne Evrope, kjer so jih pričakali z aplavzom, cvetjem in igračami, skupne fotografije prišlekov z nemško kanclerko Angele Merkel v družbi z begunci (oz. migranti) so bile za vse, ki so se še odločali o begu, le še dodatna spodbuda za odhod (Fleming, 2015). V tem kontekstu opazimo zanimiv razvojni trend, na katerega kljub dolgoletnim izkušnjam s tovrstnimi problemi niso bili najbolj pripravljeni v OZN, še manj pa v Evropi. Gre za razvoj medijev. Spomnim se znanca, ki je bil leta 1968 minister za kulturo v češkoslovaški reformistični vladi, Aleksandra Dubčka. Moj znanec in bivši minister je pripotoval v Jugoslavijo, da bi se srečal s hčerjo, ki se je bila izselila v Francijo. Ona ni mogla na Češkoslovaško, on ni mogel v Francijo, lahko pa sta se srečala v Jugoslaviji. Mož mi je povedal, da se je vsak konec tedna peljal v Karlove Vare, kjer je bilo zaradi bližine Nemčije mogoče spremljati televizijske programe. Z video rekorderjem je posnel nemška poročila, se vrnil v Prago in jih skrivaj predvajal prijateljem. V sedemdesetih letih ni bilo preprosto priti do resnice, danes pa mediji lahko o stanju poročajo v realnem času – vendar pa ni nujno, da poročajo o realnem stanju. Podobe evropskega (ali zahodnega, ameriškega) so slabo razumljive. V kontekstu tragičnih dogodkov, ki smo jim priče v Afganistanu, Iraku, Islamski državi, Libiji ali Siriji, je zahodno življenje videti mnogo lepše, kot je v resnici. To še posebej velja za ekonomske migrante. Pravi begunci, ki bežijo pred nasilnimi režimi in vojskami, ker so v smrtni nevarnosti, vendarle predstavljajo manjšino svetovne izseljenske populacije. Večinoma gre za izseljence/migrante, ki iščejo možnosti za boljše življenje. Množice Afričanov ali Azijcev “pred vrati” Evrope imajo isto motivacijo kot npr. Mehičani pred vrati ZDA, s podobnimi izzivi se srečujejo tudi drugod po svetu.¹³

¹² Več o UNHCR dostopno prek <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home> (19. 3. 2016).

¹³ Največ priseljencev sprejmejo ZDA, Rusija, Nemčija, Savdska Arabija, Kanada, Velika Britanija, Španija, Francija, Avstralija in Indija; največ izseljencev pa je bilo iz Mehike, Indije, Rusije, Kitajske, Ukrajine, Bangladeša, Pakistana, Velike Britanije, Filipinov in Turčije. Med glavnimi izseljenskimi

Poenostavljeno izenačevanje pravih beguncev z ekonomskimi migranti bremeni oblikovanje politik, še posebej v regionalnih organizacijah. Zato je še toliko bolj pomembno, da pri obravnavi begunske oz. migrantske problematike države ne ravnaajo naključno in arbitrarno, ampak v skladu z mednarodnimi merili in državnimi zakoni. Zgolj v kontekstu takšnega ravnanja – implementacija veljavnih mednarodnih pogodb – je smiselno razpravljati tudi o konceptu solidarnosti, ki ga dandanes pogosto slišimo, tudi v domačem diskurzu – in kjer se, zanimivo, vsi skupaj lahko nekaj naučimo tudi od OZN. Primarna skrb OZN so namreč begunci, ne ekonomski migranti. UNHCR, organizacija, ki je nastala ravno zato, da pomaga beguncem, popolnoma jasno razloži, katere skupine ljudi obsegajo njen mandat: begunce iz z vojno opustošenih območij, iskalce azila, notranje razseljene ljudi, pa tiste, ki so dobesedno ostali brez države itd.¹⁴ UNHCR se ne ukvarja z ekonomskimi migranti, "razprava" v medijskem poročanju v Evropi pa je ti dve kategoriji nekako "pomešala", kar ima lahko negativne posledice. Javnost mora razumeti to razliko in mora razumeti, komu je resnično treba pomagati, da bo politika do beguncev oz. migrantov vzdržna, solidarnost pa bo dobila vlogo, ki jo je zgodovinsko vedno odigrala.¹⁵ V nasprotnem primeru lahko pride do neželenih tenzij ekonomske in tudi politične narave.¹⁶

OZN iz osebne perspektive

Moje videnje OZN in Slovenije v kontekstu delovanja in razvoja te globalne mednarodne organizacije je povezano z nekaterimi zadržki. Ni treba posebej poudarjati dejstva, da ima OZN precej zaslug za razvoj mednarodne skupnosti. Omejila je samozvane oblasti in nasilje, preprečevala je preganjanje, kršitve človekovih pravic.¹⁷ Zadržki glede OZN so povezani z doživetji

koridorji so Libija-EU, Mehika-ZDA, Rusija-Ukrajina in Ukrajina-Rusija. Močno izseljevanje poteka na relaciji Kitajska-ZDA. Za analizo glej npr. Migration Policy Institute (2013).

¹⁴ Glej npr. <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c11c.html> (19. 3. 2016).

¹⁵ V izogib nesporazumom kaže poudariti da je solidarnost – če pozabimo Hobbesa – danes tako rekoč splošna vrednota vseh modernih družb. Brez temeljne, vsaj minimalne solidarnosti si ni mogoče predstavljati javnega zdravstva, zavarovalništva in bančništva, da ne govorimo o pokojninah, socialnih podporah, stipendijah itn. Solidarnost je pomembno družbeno vezivo, saj brez nje družbe praktično ne morejo obstajati niti ne obstajajo. Pomembna vrsta solidarnosti je t. i. pozitivna diskriminacija oz. – kot jo tudi imenujejo – pomoč pri uveljavljanju (affirmative action), kar pomeni pristransko delovanje v korist pomoči potrebnih, revežev, manjšin, invalidov. Solidarnost je nemara eden najbolj usodnih in najresnejših problemov človeštva.

¹⁶ Vzemimo vprašanje solidarnosti in ga prenesimo v lokalno okolje. V času nekdanje Jugoslavije so republike "solidarnostno" pokrivale proračunske primanjkljaje manj razvitih republik. To izenačevanje je bilo eden poglobitvinih vzrokov za razpad Jugoslavije. Podoben solidarnostni vzorec vidimo na primeru grške finančne krize.

¹⁷ O širšem pomenu OZN za mednarodno skupnost na različnih področjih delovanja pišejo pisci drugih člankov v tej posebni številki, zato na tem mestu izpuščam podrobnejšo razpravo o tej temi.

v času jugoslovanske krize. Na londonski konferenci o Jugoslaviji poleti 1992, ko je bila Slovenija že članica, je – recimo – tedanji generalni sekretar OZN Boutros Boutros-Ghali arogantno ignoriral slovensko in makedonsko zahtevo, da naj bi med uradnimi jeziki konference poleg “srbo-hrvaščine” upoštevali tudi slovenščino in makedonščino. OZN je v letih 1993–1995 “postregla” z nizom katastrofalnih napak, ki vključujejo tudi blamažo nizozemskih vojakov v Srebrenici leta 1995, ki do danes bremeni odnose v balkanski regiji, katere stabilnost je za Slovenijo izjemno pomembna.¹⁸ Poseganje OZN v jugoslovansko krizo je bilo, s pomembno izjemo sklepa Meddržavnega sodišča iz leta 2010 o mednarodnopravni upravičenosti razglasitve neodvisnosti Kosova, nasploh večinoma neuspešno. Slovensko krizo se je na Brionih reševalo s pomočjo EU, pri reševanju krize v Bosni so v Daytonu odločilno vlogo odigrale ZDA, hrvaško krizo so rešili Hrvati sami, leta 1999 je zaradi Kosova Beograd bombardiralo letalstvo zveze NATO, leta 2001 pa je medetične napetosti v Makedoniji s posebnim sporazumom v Ohridu rešil predsednik Trajkovski.

Povedano drugače, razlike med OZN, EU in NATO je najlažje razumeti, če se spomnimo njihovih vlog na ozemlju nekdanje Jugoslavije, predvsem v Bosni in Hercegovini in na Kosovu. OZN je leta 1992, sredi vojnega neurja, ki je pognalo v beg več kot milijon civilistov, v Bosno napotil okrog 40.000 pripadnikov Zaščitnih sil OZN (*United Nations Protection Force* – UNPROFOR).¹⁹ Na Kosovo s 600.000 begunci je OZN – leta 1999 – poslal okrog 5.000 članov administrativne Misije OZN za začasno upravo Kosova (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* – UNMIK).²⁰ Po tragediji v Srebrenici, ki je OZN in nizozemski zaščitniki niso preprečili, so na prizorišče Bosne in Hercegovine vstopili Američani oz. zveza NATO z IFOR (*Implementation Force* – Sile za izvajanje sklepov) oz. SFOR (*Stabilisation Force* – Sile za stabilizacijo) s skoraj 80.000 vojaki (Bowman, 2003). NATO je leta 1999 na Kosovo napotil 4.700 vojakov v sklopu sil KFOR (*Kosovo Force* – Sile za Kosovo).²¹ Leta 2004 se je misiji NATO v Bosni in Hercegovini pridružila 600-članska misija EU EUFOR-Althea,²² leta 2008 pa je na Kosovu

¹⁸ V tem kontekstu kaže ponovno omeniti slovensko pobudo za “New Agenda Coalition” iz leta 1998, ki je premalo upoštevala prioritete slovenskih interesov, ki so zagotovo bile regionalne, ne tiste, povezane z OZN. Kot je znano, je Slovenija, zahvaljujoč posredovanju tedanjega predsednika Republike Slovenije Janeza Drnovška, iz omenjene koalicije izstopila ter se v celoti posvetila včlanjevanju v zvezo NATO.

¹⁹ Osnovni podatki o tej mirovni operaciji so dostopni prek <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unprofor.htm> (19. 3. 2016).

²⁰ Več podrobnosti o UNMIK dostopnih prek <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/> (19. 3. 2016).

²¹ Več o KFOR dostopno prek <http://www.shape.nato.int/kfor> (19. 3. 2016).

²² Več o EUFOR dostopno prek <http://www.euforbih.org/eufor/index.php>, o ALTHEA pa prek <https://www.shape.nato.int/page39511625> (19. 3. 2016).

nastopila misija EULEX (Misija EU za vladavino prava na Kosovu; 3.200 članov policijskega in pravosodnega osebja²³).

Medtem ko si mednarodne organizacije in velike države običajno delijo odgovornost pri reševanju resnih mednarodnih zapletov, kot sta bližnje-vzhodni mirovni proces, kjer osrednjo vlogo igra Kvartet za Bližnji vzhod (Tocci, 2013), ali jugoslovanska kriza, kjer smo bili priče delovanju Skupine za stike (Schwegmann, 2000), ostajajo nekateri problemi predvsem pristojnost OZN. Tako je na primer pri Cipru. Ko je Slovenija v prvi polovici leta 2008 predsedovala Svetu EU, so jo (iz Velike Britanije) nagovarjali, naj posreduje pri reševanju turško-grškega spora na tem otoku. Izkušeni kolegi iz EU so mi takrat svetovali, naj se ne oziram na britanske želje, saj je turško-grški spor bolj ali manj "varno spravljen" v okviru OZN oz. mirovne operacije, ki tam poteka že od leta 1974 (Richmond in Ker Lindsay, 2001).

Sodelovanje OZN pri reševanju mednarodnih sporov so poudarjale tudi velesile. Na začetku so to bile ZDA, ko pa se je začel odvijati proces dekolonizacije, je zagovornik OZN postala Sovjetska zveza in pozneje njena naslednica Ruska federacija – ker je bil to edini način, da si zagotovi globalno navzočnost in vpliv. To seveda ni dobro za OZN, je pa treba realno priznati, da brez velesil OZN ni. Tudi dandanes je Ruska federacija pomemben akter. Dne 13. aprila 2008 sem se kot predsedujoči Odboru EU za splošne in zunanje zadeve (*General Affairs and External Relations Council* – GAERC), v New Yorku sestal z generalnim sekretarjem OZN Banom Ki-moonom. Pogovarjala sva se o načrtu, da bi misijo OZN na Kosovu nadomestila misija EU. S sekretarjem sva se strinjala, da utegneta zamenjavi nasprotovati Ruska federacija in Srbija, saj sta članici OZN, ne pa tudi EU. Pri urejanju mednarodnih problemov v okviru OZN je vedno treba računati z Rusko federacijo. Ta se je npr. le s težavo umikala iz Balkana, za katerega naj bi bili pristojni predvsem v EU. Razlike med Rusko federacijo in EU so se v zadnjem času – razumljivo – pokazale pri gruzijskih in ukrajinskih dogodkih, nasprotja pa so se pokazala tudi pri vprašanju beguncev iz Sirije.

Sklep

OZN ima podobno dolgo zgodovino kot večina evropskih mednarodnih organizacij, je pa z vidika Slovenije med njimi pomembna razlika. Evropskemu povezovanju je bila sprva (1949) namenjena ustanovitev Sveta Evrope (SE), ki šteje 47 članic, med katerimi je od leta 1996 tudi Ruska federacija. Predvsem sodelovanju med Vzhodom in Zahodom je bila namenjena 35-članska Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), ki je od leta 1975 na svoj način pripravljala teren za prelomne spremembe. Leta

²³ Več o EULEX dostopno prek <http://www.eulex-kosovo.eu/> (19. 3. 2016).

1995 se je preimenovala v Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), v kateri danes sodeluje 57 držav. Ob koncu preteklega in v začetku tega stoletja, po padcu Berlinskega zidu (1989), po letu 1999 oz. po letu 2004 se je marsikaj spremenilo za EU in za NATO, mnogo manj pa se je spremenilo za OZN.

Navedene organizacije se med seboj razlikujejo glede na članstvo in regionalne pristojnosti in vsaka od njih ima posebno vlogo in naloge v mednarodnih odnosih. Kadar gre za najvažnejše svetovne probleme (bližnje-vzhodna, jugoslovanska, begunska kriza) med sabo sodelujejo v različnih skupinah za stike, pripravah na konference itn. Čeprav večinoma ne tekmujejo med seboj, je vendarle mogoče reči, da države oz. politične skupine pogosto dajejo prednost nekaterim organizacijam pred drugimi. V Sloveniji, ki je sodelujoča država oz. članica vseh navedenih organizacij, se mnogi še danes rajši kot na NATO ali celo na EU sklicujejo na OZN. Vzrok temu je dolgoletno pomanjkanje diplomatskih kanalov, saj niti Slovenija niti Jugoslavija pred desetletjem 1993–2004 nista bili vključeni niti v SE niti v EU, kaj šele v NATO. Kot že poudarjeno zgoraj, so bile evropske organizacije bolj dovzetne za prelomne dogodke po drugi svetovni vojni kot OZN. Članstvo v evropskih organizacijah je bilo večinoma pogojeno z demokracijo. Tako so Grčijo, Portugalsko in Španijo vzeli v SE in v EU šele po padcu diktatorjev in pučistov, do velikega poka pa je prišlo šele po padcu Berlinskega zidu in po koncu hladne vojne.

OZN zagotovo potrebuje spremembe. Če bi, recimo, organizacija ravnala podobno kot NATO, SE in EU, bi morali v VS OZN poleg Francije in Velike Britanije vključiti Nemčijo in Japonsko, ali pa bi morali stalni sedež nameniti EU. Toda stalne članice imajo pravico veta in le redko se zgodi, da države (ali posamezniki) uporabljajo svoje pravice zoper svoje koristi oz. ne izkoristijo prednosti, do katerih so upravičeni. Vrednost delnic koalicije zmagovalcev druge svetovne vojne je še vedno visoka, naložba vanje je relativno varna. Tega se zavedajo tudi nastopajoči na odru GS OZN, ki so, kot sem že omenil, včasih nenavadno napadalni in celo sovražni do države, ki gosti sedež OZN.²⁴

Na nek način je s tem povezana tudi domislica, da se je Berlinski zid podrl na obe strani. Ta domislica zavrača dejstvo, da se je s koncem zidu in hladne vojne Zahod razširil proti Vzhodu. Domislica predpostavlja, da sta se po eni strani porušila komunizem oz. socializem, po drugi strani pa (neoliberalni) kapitalizem, torej naj bi se – podobno, kot se je proti Vzhodu razširil Zahod – Vzhod razširil proti Zahodu. Evropa, menijo avtorji te domislice, še vedno temelji na zmagi v drugi svetovni vojni, vojni, v kateri sta zmagali tudi

²⁴ Kot vemo, ima OZN svoje sedeže, poleg ZDA (New York), še v Švici (Ženeva), Avstriji (Dunaj) in Keniji (Nairobi).

Sovjetska zveza in Jugoslavija, da o Kitajski sploh ne govorimo. OZN potem-takem ni potreben nobene velike reforme ali revizije. Če takšna miselnost v resnici obstaja, je treba na novo premisliti, kakšne perspektive in možnosti za sodelovanje pri oblikovanju politik za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti imajo mednarodne organizacije, od katerih se pričakuje aktivna vloga za zagotavljanje stabilnosti. EU je zagotovo takšna organizacija, ki pa jo zadnje čase doživljamo kot cilj beguncev iz Juga in bolj ali manj bližnjega/oddaljenega Vzhoda in kot tarčo različnih "svobodoljubnih" protestov, ki zahtevajo konec omejitev in odprte meje, pa tudi kot tarčo tistih, ki sejejo nestrpnost in netoleranco in ki zahtevajo popolno zaporo meja.

LITERATURA

- Bowman, Steven R. (2003): Bosnia: U. S. Military Operations. CRS Issue Brief for Congress. Dostopno prek <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/ib93056.pdf> (19. 3. 2016).
- Fleming, Melissa (2015): Six reasons why Syrians are fleeing to Europe in increasing numbers. *The Guardian*, 25. oktober 2015. Dostopno prek <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2015/oct/25/six-reasons-why-syrians-are-fleeing-to-europe-in-increasing-numbers> (19. 3. 2016).
- Kardelj, Edvard (1956): Evolution in Yugoslavia. *Foreign Affairs*, julij, 580–602.
- Migration Policy Institute (2013): Top 25 Destination Countries for Global Migrants over Time. Dostopno prek <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/top-25-destination-countries-global-migrants-over-time> (19. 3. 2016).
- Reuters (2013): U. N. General Assembly approves \$5.5 billion budget for 2014/15. Dostopno prek <http://www.reuters.com/article/2013/12/27/us-un-budget-idUSBRE9BQ0JX20131227> (19. 3. 2016).
- Richmond, Oliver P. in James Ker-Lindsay (2001) (ur.): *The Work of the UN in Cyprus: Promoting Peace and Development*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rupel, Dimitrij (1992): *Skrivnost države*. Ljubljana: Založba Delo-Novice.
- Rupel, Dimitrij (2011): *Slovenija na svetovnem prizorišču*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Schwegmann, Christoph (2000): *The Contact Group and its impact on the European institutional structure*. Occasional paper no. 16. Paris: Western European Union, Institute for Security Studies.
- Tocci, Nathalie (2013): The Middle East Quartet and (In)effective Multilateralism. *The Middle East Journal*, 67 (1): 29–44.